

igrom, dosjetkom i nonsensnom kombinatorikom (Z. Balog, P. Kanižaj, L. Paljetak).

Potkraj 90-ih god. XX. st. jača zanimanje za fantastična djela koja se nastavljaju na svijet klasičnih bajki ili imaju korijene u starim epovima, a tematski se temelje na predodžbi o dekadenciji koja ugrožava nekadašnju vrijednost svijeta. Niz strukturno složenih djela koja prate događanja u fiktivnim stvarnostima, započeo je J. R. R. Tolkien 1937. djelom *Hobbit*, 1979. nastavlja ga M. Ende *Beskrajnom pričom*, a 1997. J. K. Rowling započinje niz knjiga o malom čarobnjaku Harryju Potteru. U Hrvatskoj Z. Odobašić 1995. objavljuje *Čudesnu krljušu*, S. Grković-Janović 1997. *Striborovim stazama* te Z. Todorovski *Prozor zelenog bljeska*, 2003.

Uz dugu tradiciju književnosti za djecu s elementima fantastike, u Hrvatskoj se rano razvila i realistička alternativa, koja se snažno afirmirala 1933. objavljinjanjem romana M. Lovraka *Djeca Velikog Sela* (poslije *Vlak u snijegu*) i *Družba Pere Kvržice*. Lovrak se priklanja tzv. realističkom dječjem romanu, te se tako u hrv. dječju književnost vraća prevlast pripovijetke nad pričom, tj. nefantastičnoga nad fantastičnim. Lovrakov dječji roman sličan je Twainovu, Molnarovu i Kästnerovu. Lovrak je, zaokupljen pojавama u društvu života, držeći se tzv. realnog, naglašavao pedagoške i prosvjetiteljske ideje. Djelima, koja obilježavaju akcija, pustolovnost, napetost i humor, otvorio je nove tendencije hrv. književnosti za djecu i postavio roman za njezinu glavnu vrstu te postigao veliku popularnost među dječjom čitateljskom publikom. Nakon II. sv. rata razvijaju se pustolovni romani s tematikom iz NOB-a (G. Vidović, *Kurir sa Psunjja*, 1966) te romani s psihol. pristupom, o djelovanju rata na dječju psihu (D. Oblak, *Modri prozori*, 1958; M. Matošec, *Veliki skitač*, 1965).

Modernejšu konцепцијu dječjega romana ostvario je dvadesetak godina nakon Lovraka I. Kušan (*Uzbuna na Zelenom Vrhу*, 1956; *Koko i duhovi*, 1958), unijevši promjene na razini dječjih likova, akcije, afirmacije urbanosti, zanemarivanja vremenske determinacije, ležernosti u iskazu, depedagogizacije i depolitizacije. Lovrak i Kušan potaknuli su daljnji procvat romana (pripovijetke) u kojem se kao junaci pojavljuju dječaci koji se naziva romandom (pripovijetkom) o djetinjstvu, a držeći se uglavnom odrednica koje je uspostavio Kušan, najpopularniji pisci te vrste do danas su M. Matošec, B. Dovjak-Matković, A. Gardaš, M. Kušec, N. Pušić, N. Iveljić, H. Hitrec, Z. Milčec, M. Gluščević, S. Tomaš, Z. Krilić, M. Gavran, D. Jelačić Bužimski, Lj. Bauer, T. Horvat, S. Šesto, P. Pavličić, S. Pilić, S. Polak, H. Kovačević i dr.

U prvoj pol. XX. st. u hrv. dječjoj poeziji ističu se V. Nazor, G. Pinter, B. Toni, R. Katalinić Jeretov, N. Pavić, Z. Jušić-Seunik, Z. Kolarić-Kišur, J. Truhelka i dr. Revolucionaran korak učinio je G. Vitez u zbirci pjesama *Prepelica*, 1956. Oslobođio je dječju poeziju didaktičnosti, osvježivši je jezično-stilski. Tradicionalnu deskriptivno-narativnu i emotivno-didaktičnu konceptciju dječje poezije zamjenio je suvremenom konceptcijom ritmičko-leksičke nesputanosti, razigrane fantazije i moderne metafore.

Osnovnom razlikovnom odrednicom između tradicionalne i suvremene dječje poezije obično se drži ritmička organizacija pjesme. Staru poeziju obilježava čvrsta forma sa strogom pravilnošću metra i rime, a u modernoj je forma slobodnija, iako se dječji pjesnici nisu odrekli rime pa stih nije potpuno sloboden, ali mu duljina varira, a diktacija se, zahvaljujući odmaku od metričke ujednačenosti, približila svakidašnjemu govoru. Radi pravilnosti metra i rime stara je poezija bila sklona inverzijama u poretku riječi, a kako tog zahtjeva u modernoj poeziji nema, jezik je znatno bliži razgovornom jeziku djeteta. Stari pjesnici njegovali su narativnost pa su pjesme najčešće bile male priče u stihovima, s prevagom epskoga karaktera nad lirskim. Iako ni moderni pjesnici nisu u potpunosti napustili narativnost, u prvom planu su mnogo češće doživljaj, ugodaj, raspoloženje, igre riječima, nonsensima i

zvukovima, što je pridonijelo jačanju lirskoga karaktera u dječjoj poeziji, a to je inauguirao G. Vitez. Modernost u književnosti za djecu, kao nov poetički stav, obilježava otklon od didaktičnosti, kojoj je stara književnost za djecu bila vrlo sklona i zbog čega se isticalo da je bila primijenjena pedagogija. Nakon Viteza dječja poezija ostvarila je pun zamah, nadograđujući se na Vitezovu poetiku, ili se držeći tradicijskih smjernica dječje poezije, a ističu se G. Krklec, S. Jakševac, S. Femenić, V. Parun, M. Kušec, T. Bilopavlović, T. M. Bilosnić, T. Kolumbić, J. Ivanković, S. Isaac, R. Zvrko, D. Ivanišević, Z. Golob, M. Radić, M. Taritaš, M. S. Mader, M. Bjažić, N. Zidar-Bogadi, J. Fiamengo, B. Čakarun i dr. Do najradikalnijega prekida s tradicionalnim jezikom dječje poezije i do izgradnje novoga kritičkog odnosa prema uvriježenim moralističkim shemama dječjih pjesama došlo je u pjesničkom stvaralaštву Z. Baloga (*Nevidljiva Iva*, 1970), P. Kanižaja (*Bila jednom jedna plava*, 1970) i L. Paljetka (*Miševi i mačke naglavačke*, 1973). Njihova poezija izgrađena je na igri riječima, absurdnim slikama i na više-slojnosti značenja.

Osim poezije na standardnome jeziku, postoji bogata produkcija dječje poezije na kajkavskome (S. Jakševac, B. Dovjak-Matković, M. Dolenc Dravski, P. Kanižaj, I. Jembrih, Lj. Duić-Jovanović, B. Jelušić) i na čak. narječju (D. Gervais, A. Modrušan, T. P. Marović, D. Ivanišević, D. Kalac).

Iako danas dječji časopisi nemaju ulogu kakvu su imali u počecima hrv. književnosti za djecu, ipak su vrlo zaslužni za njegovanje i razvijanje dječje poezije i kraćih proznih vrsta. Najduže izlaze *Radost* (od 1951), *Modra lasta* (od 1954) i *Smib* (od 1970).

Važnije nagrade koje se u Hrvatskoj dodjeljuju za dječju knjigu jesu: Nagrada Ivana Brlić-Mažuranić (1971–2001), Nagrada Mato Lovrak (od 1992) te Nagrada Grigor Vitez (od 1997). God. 1995. osnovan je Hrvatski centar za dječju knjigu, koji postaje član Međunarodnog odbora za dječju knjigu (IBBY) i predlaže hrv. autore za najprestižniju svj. nagradu na području dječje knjige, Andersenovu nagradu, i na taj se način hrv. dječja knjiga promiče i u međunar. okvirima. God. 2004. osnovano je i Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade. Književnost za djecu kao poseban kolegij uvrštena je 1969. u programe studija hrv. jezika, razredne nastave i predškolskoga odgoja svih pedagoških akademija u Hrvatskoj.

Ozbiljniji kritički tekstovi o hrv. književnosti za djecu započinju kritičkim prikazom J. Belović-Bernadzikowske iz 1887. *Naša omladinska literatura*, a sustavnije su se kritikom i teorijom književnosti za djecu nastavili baviti J. Škavić, O. Dürr, Lj. Krajačić, M. Crnković, J. Skok, I. Zalar, S. Hranjec, D. Težak, B. Majhut, D. Zalar, D. Zima i dr.

LIT: S. Ž. Marković, Dečja književnost i književnost za decu, Umjetnost riječi, 1965, 1; M. Crnković, Sto (i nešto) godina hrvatske dječje književnosti, Umjetnost i dijete, 1971, 18; A. Bay, Dječja književnost, ibid., 1972, 23; A. Lugli, Problemi povijesti književnosti za djecu, ibid.; D. Težak, Zajednički fenomeni u hrvatskoj i europskoj dječjoj književnosti, Drugi hrvatski slavistički kongres (zbornik), knj. 2, Zagreb 2001. D. Težak

KNJIŽNICE (BIBLIOTEKE), uređene zbirke knjiga, časopisa, zemljopisnih karata i druge rukopisne ili tiskane građe, a u novije doba i audiovizualne i elektroničke građe (filmovi, dijapositive, gramofonske ploče, magnetofonske vrpce, videokasete, diskovi, računalne datoteke i sl.). Knjižnicom se također naziva prostorija ili zgrada u kojoj se ta grada čuva. Najstarije knjižnice na današnjem hrv. području osnovane su u ant. doba u velikim urbanim središtima, no njihovi ostaci nisu do danas sa sigurnošću identificirani. Pretpostavlja se da je knjižnica postojala u palači cara Dioklecijana u Splitu i u carskoj vili u uvali Verige na Velom Brjunu.

U srednjem su vijeku male zbirke knjiga nastale najprije u katedralama. Splitska katedrala imala je skriptorij i malu knjižnicu

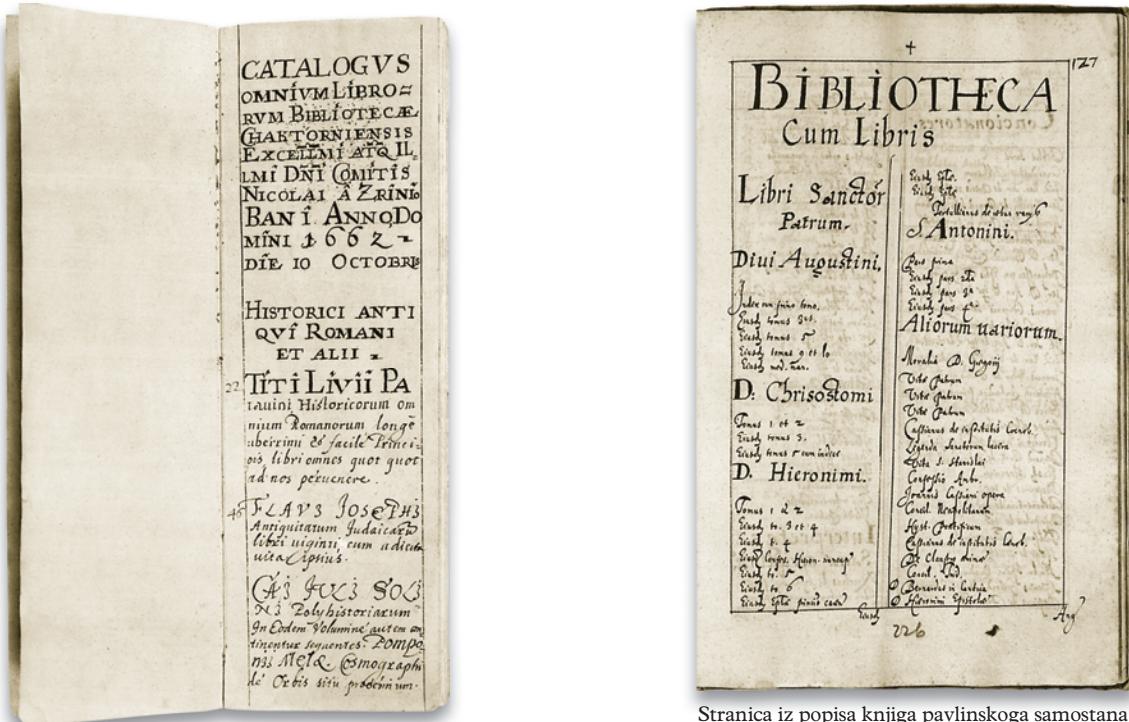
Knjižnica obitelji Garanjanin Fanfonja u Trogiru

od koje su se neki rukopisi sačuvali do danas (npr. *Splitski evandelistar*, vjerojatno iz VII.–VIII. st.). Tek od osnutka benediktinskih samostana postoje pouzdani podaci o knjižnicama. Najpoznatija je bila u muškom samostanu sv. Krševana u Zadru (osnovan u X. st.), gdje je radio najplodniji srednjovjekovni skriptorij u Dalmaciji i koji je, po sačuvanu inventaru, u XV. st. imao knjižnicu s oko 60 kodeksa. Knjižnicu je imao i samostan sv. Petra u Selu kraj Splita (XI. st.) i velik broj drugih samostana na današnjem području Hrvatske.

Oni su bili žarišta kulture i do XIII. st. najvažniji proizvođači rukopisnih kodeksa. U XIII. st. dva su nova vjerska reda, dominikanci i franjevci, preuzele vodstvo u proizvodnji i skupljanju knjiga. Dominikanska knjižnica u Dubrovniku bila je najbogatija u srednjovjekovnoj Hrvatskoj, a ostala je i do danas važna po jedinstvenoj zbirci rukopisa i starih tiskanih knjiga. Iz XIII. st. je i knjižnica dominikanaca u Splitu, kojoj je M. Marulić ostavio dio privatne knjižnice. Sačuvani su inventari, a i knjige iz knjižnica

Knjižnica samostana Male braće u Dubrovniku

Prva stranica rukopisnoga kataloga knjižnice obitelji Zrinski (1662. sastavio N. Zrinski)

drugih dominikanskih samostana (Zadar, Bol na Braču, Sv. Križ na Čiovu i dr.). Posebno treba spomenuti franjevačke knjižnice u Zadru, Dubrovniku i Šibeniku koje su svoje knjižno blago sačuvale do danas. Osim knjižnice splitske katedrale, u srednjem su vijeku postojale i druge važne katedralne knjižnice, među kojima je najvažnija zagrebačka Metropolitana, čiji je srednjovj. fond poznat po sačuvanim inventarima iz XIV. i XV. st. Potkraj srednjega vijeka sve su češće i vrijedne privatne knjižnice, npr. zadarskoga pravnika I. de Scomla (XIII. st.), zadarskih trgovaca Mihovila (1385) i Damjana (1389), zagrebačkoga biskupa A. Kažotića i dr. Knjižnice su imali i neki feudalci i vladari, npr. bribirski knez Pavao II. (1346), dubrovački liječnik J. de Salgherii (1424), splitski notar P. Petronja (1435) i dr.

Stranica iz popisa knjiga pavlinskoga samostana u Lepoglavi (1632)

U doba renesanse vlasnici knjižnica sve su češće humanisti (J. Benja i M. Vallaresto u Zadru; J. Kružić, N. Barneo i mnogi drugi u Dubrovniku). U Dubrovniku je živio i Gj. Gazulli koji je 1465. prvi iznio ideju o javnoj knjižnici u tome gradu. Imućni građani često su ostavljali svoje knjižnice samostanima i crkvama. Briga svećenika i redovnika za knjige bila je velika, u samostanima i crkvama gradile su se posebne prostorije za knjižnice, a u nekim od njih knjige su bile lancima vezane za pultove (npr. u knjižnicama dominikanaca i franjevaca u Dubrovniku i u kaptolskoj knjižnici u Hvaru).

Od XVI. st. broj privatnih knjižnica naglo je rastao, što je bilo uvjetovano pojeftinjenjem knjige nakon otkrića tiskarske prese. Iz XVI. st. najpoznatija je privatna knjižnica M. Marulića. Po popisu koji je sam Marulić sastavio 1521. sadržavala je oko 200 knjiga i, premda se nije ubrajala u velike knjižnice, ima iznimnu važnost za

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Čitaonica u staroj zgradi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (danas Hrvatski državni arhiv)

upoznavanje Marulićeva duhovnoga svijeta. U Splitu su bogate knjižnice imale obitelji Papalić, Cindro, T. Niger, F Božićević Nataša, a kasnije (XVII–XVIII. st.) vrijedne knjižnice imali su kanonik M. Dumanić Dumanec, M. A. de Dominis (dok je bio splitski nadbiskup) i dr. Splitanin I. Paštrić, poznati orijentalist i grecist, živio je u Rimu, gdje je skupio veliku zbirku knjiga koju je darovaо novoosnovanome sjemeništu: 1701–06. poslao je u Split 586 knjiga. U Trogiru obitelj Fanfonja Garanjin u XVIII. st. stvara jednu od najbogatijih privatnih knjižnica u Hrvatskoj, koja se većim dijelom sačuvala do danas. U Zadru su mnogi građani imali u svojim kućama knjižnice. God. 1528. sastavljen je popis knjižnice I.

de Cipriana u kojoj su bile 42 knjige, od kojih 16 ant. pisaca. Nadbiskupi V. Priuli i V. Zmajević (XVIII. st.), liječnik A. Fiorini (1675), plemička obitelj Soppe i dr. imali su knjižnice s više stotina knjiga. U Dubrovniku je od XVI. do XVIII. st. postojao velik broj privatnih knjižnica (S. Gradić, I. Gučetić, obitelj Bizzarro, T. Basiljević, R. Andrović, R. Radelja, M. Giorgi Bona, M. Držić, V. Bobaljević, F. M. Appendini, S. Slade Dolci i dr.). Inventari tih knjižnica otkrivaju da su njihovi vlasnici pratile znanstv. dostignuća i knjiž. stvaralaštvo Zapadne Europe, posebice Italije. U drugoj pol. XVIII. st. sve se češće u njihovim knjižnicama susreću djela franc. enciklopedista, knjige fiziokrata, engl. filozofa i eur. prosvjetitelja.

Knjižnica Bogdana Ogrizovića u Zagrebu

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Posebnu skupinu čine knjižnice Hrvata u inozemstvu, tj. u zemljama gdje su živjeli i radili njihovi vlasnici. Juraj iz Slavonije, pisac i profesor na Sorbonni, umro je 1416. u Toursu u Francuskoj i ostavio tamošnjoj katedrali Saint-Gatien sve svoje knjige. Kardinal I. Stojković, rodom Dubrovčanin, skupio je mnoge grč. rukopise tijekom svojih putovanja u Carigrad; ostavio ih je Sveučilišnoj knjižnici u Baselu. Nadbiskup ostrogonski i kancelar Ugarske iz XV. st. Ivan Vitez od Sredne kupovao je knjige u Italiji, posebice djela ant. pisaca. Nakon njegove smrti najvećim su dijelom završile u knjižnici kralja Matijaša Korvina (*Bibliotheca Corviniana*) u Budimu. Strastven bibliofil bio je i njegov nećak, humanist i pjesnik I. Česmički, koji je u Ugarskoj »stvorio vrlo vrijednu knjižnicu sa grčkim i latinskim knjigama iz svih znanstvenih područja« – po riječima njegova suvremenika i biografa V. da Bisticcija. Modruški biskup Nikola živio je posljednjih godina života u augustinskom samostanu u Rimu, kojem je oporučno 1480. ostavio sve svoje knjige; kasnije su dospjele u rimsku Bibliotecu Angelicu, gdje se i sada čuvaju; do danas se sačuvalo 80 kodeksa. Knjižnica teologa i filozofa A. Dudića imala je oko 4000 knjiga; ostala je u Njemačkoj, ali je poslije kao ratni plijen prenesena u Švedsku. Filozof F. Petrić skupio je zbirku (u kojoj je bilo i 75 grč. rukopisa); nakon njegove smrti otkupio ju je španj. kralj Filip II. za svoju knjižnicu u Escorialu. Najveću privatnu knjižnicu protestantskih knjiga imao je M. Vlačić Ilirik; nakon njegove smrti dospjela je u Sveučilišnu knjižnicu u Helmstedtu, a danas se čuva u Vojvodskoj knjižnici u Wolfenbüttelu.

U kontinentalnoj Hrvatskoj bogate su knjižnice imali tiskari i povjesničar P. Ritter Vitezović, polihistor i bibliofil A. Baričević, političar i ekonomist N. Škrlec, kanonik i povjesničar B. A. Krčelić, zagrebački biskup M. Vrhovac i dr. U Čakovcu je N. Zrinski imao knjižnicu od oko 400 knjiga (*Bibliotheca Zriniana*), koju je dalje obogatio njegov sin Adam. Propast velikaške obitelji Zrinskih nadživjela je njihova knjižnica. Dugo je bila u Austriji, a 1892. hrv. vlada otkupila ju je od bečkog antikvara Kende za Sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu.

U Zagrebu je stara Metropolitanska knjižnica, koja je stoljećima bila zapuštena, nastojanjima biskupa A. Mikulića dobila u XVII. st. novu zgradu u blizini katedrale. Mikulić ju je također obogatio otkupom bogate knjižnice (oko 10 000 knjiga) slov. poli-

histora J. W. Valvasora (1690). Biskup S. Želiščević donio je 1695. pravila o poslovanju te knjižnice.

Dok su knjižnice starih vjerskih redova stagnirale, pojavljuju se u Hrvatskoj poč. XVII. st. isusovci, koji u svojim kolegijima osnivaju škole i knjižnice. Osnivali su knjižnicu u Dubrovniku, Varaždinu, Požegi, Rijeci i, najvažniju, u Zagrebu (1606). Kada je 1773. ukinut isusovački red, ta knjižnica je imala oko 6000 knjiga; 1776. predana je Kraljevskoj akademiji. Svojim darovima obogaćivale su je mnoge istaknute osobe, među njima B. A. Krčelić koji je 1777. darovao Akademijinoj knjižnici 757 knjiga i 50 rukopisa; 1818. i 1835. grofica E. Patačić darovala je 2677 knjiga. Ta knjižnica je 1874. postala knjižnicom novoosnovanoga Sveučilišta u Zagrebu, a sve više je preuzimala i funkciju nac. knjižnice (današnje NSK). God. 1911–13. gradi se za nju zgrada u secesijskom stilu na Marulićevu trgu, a 1995. preseljena je u novu modernu zgradu (ulica Hrvatske bratske zajednice).

Tijekom XIX. i XX. st. broj javnih, školskih, stručnih, privavnih i drugih knjižnica naglo raste. Tridesetih godina XIX. st. pojavljuje se poseban tip čitaonica (tzv. ilirske čitaonice), koje su najprije bile mjesto okupljanja rodoljuba, no s vremenom su mnoge od njih prerasle u nar. knjižnice. Prva ilirska čitaonica osnovana je u Varaždinu 1838., a iste godine osnivaju se i u Zagrebu, Karlovcu i Križevcima. U pučkim i srednjim školama te u visokoškolskim ustanovama osnivaju se školske knjižnice, a stručne u znanstv. institutima, muzejima, galerijama i dr. U XIX. st. mnogi bibliofili i rodoljubi skupljaju nac. knjižnu građu koja je poslije dospjevala u velike javne knjižnice. Lj. Gaj je skupio velik broj knjiga, koje se danas nalaze u NSK-u. I. Kukuljević Sakcinski posebnu je pozornost usmjerio na skupljanje starih hrv. knjiga; njegova knjižnica je 1867. uvrštena u knjižnicu JAZU. Mnogo je rijetkih hrv. knjiga, uključujući i inkunabule, skupio B. Bogišić (danas u Muzeju i zbirci Baltazara Bogišića HAZU u Cavtatu) i dr. Od velikih knjižnica osnovanih u XIX. st. posebno mjesto ima Knjižnica HAZU, koja je veličinom i rijetkim knjigama danas jedna od najvažnijih u Hrvatskoj. Važnu zbirku starih rukopisnih i tiskanih dubrovačkih knjiga skupio je franjevac I. Čulić, a nakon njegove smrti (1852) nalazi se u samostanu Male braće u Dubrovniku.

U XIX. i XX. st. osnovane su mnoge gradske i znanstv. knjižnice u većim gradovima: u Zadru 1850. knjižnica Paravia (danas

Znanstvena knjižnica); u Dubrovniku 1941. Znanstvena knjižnica s važnom zbirkom Ragusina, u koju je 1944. uključen dio knjižnice bivšega Isusovačkog kolegija; u Karlovcu 1910. Gradska knjižnica; u Zagrebu 1907. Gradska knjižnica, danas jedna od najuspješnijih te vrste u Hrvatskoj i dr. Nakon II. sv. rata stvorena je mreža knjižnica koje su imale pravo dobivanja obveznog primjerka svih publikacija iz Hrvatske (Zagreb, Pula, Rijeka, Zadar, Split, Dubrovnik, Osijek). Osnutkom novih sveučilišta, neke od njih postale su sveučilišne knjižnice (Pula, Rijeka, Split, Osijek).

Tijekom Domovinskoga rata (1990–95) uništene su mnoge knjižnice (Narodna knjižnica u Vinkovcima, knjižnica Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku i dr.) ili su teško oštećene (znanstvene knjižnice u Dubrovniku, Zadru, Osijeku i dr.). Danas u Hrvatskoj djeluje 305 narodnih knjižnica (uključujući i njihove ogranke), 1264 školske, 111 specijalnih (muzejskih, galerijskih i dr.) te velik broj u znanstv. institutima, crkv. ustanovama i u visokoškolskim ustanovama.

LIT.: *H. Schreiner*, Die Bibliothek des Flacius Illyricus, Helmstedt 1924; *J. Badalić*, Javne knjižnice u Savskoj banovini, Zagreb 1937; *F. Banfi*, L'istituzione della Biblioteca Pastrizia di Spalato, Archivio storico per la Dalmazia, 1939, 28; *T. Matić*, Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga i požeškoga kolegija i osječke misije, Vrela i prinosi, 1940, II; *A. Markov*, Metropolitanska knjižnica, Zbornik zagrebačke biskupije 1094–1944, Zagreb 1944; *S. Kastropil*, Bogišćeva biblioteka u Cavattu, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1951, 2; *M. Brlek*, Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku, Zagreb 1952; *V. Maštrović*, Stoljeće djelovanja Naučne biblioteke u Zadru, Zadar 1956; *T. Jakšić*, O postanku i nastavu biblioteke Ivana Kukuljevića, Rad JAZU, knj. 324, 1962; *M. Bošnjak*, O knjižnici pavilina u Crikvenici, Jadranski zbornik, knj. 7, Pula–Rijeka 1966–69; *P. Galić*, Povijest zadarskih knjižnica, Zagreb 1969; *H. Morović*, Povijest biblioteka u gradu Splitu, I, Zagreb 1971; *V. Putanec*, Knjižnica samostana Sv. Petra u Selu (II–III. st.), Filologija, 1973, 7; *M. Rojnić*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb 1974; *A. Stipčević* (ur.), Libraries in Croatia, Zagreb 1975; *T. Jakšić* (ur.), Das kroatische Bibliothekswesen, Beč 1978; *S. Blažanović*, Knjižnica obitelji Brlić, Slavonski Brod 1983; *N. Anzulović*, Postanak i razvoj biblioteke Arheološkog muzeja u Splitu, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 1985, 78; *E. Vérona*, Prinosi povijesti Akademijine knjižnice (sadašnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke) u Zagrebu: 1814–1874, Zagreb 1987; *T. Klaniczay* (ur.), Bibliotheca Zriniana története es állománya, Budimpešta 1991; *B. Dobrić* (ur.), Hrvatska čitaonička društva u Istri u 19. i početkom 20. stoljeća, Pula–Pazin 1993; *V. Kapitanović*, Rukopisna i knjižna baština Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj, Makarska 1993; *M. Muccillo*, La biblioteca greca di Francesco Patrizi, u knj. E. Canone (ur.), Bibliotheca selecta, Firenca 1993; *L. Gostiš* (ur.), Bibliotheca Valvasoriana, Ljubljana–Zagreb 1995; *F. Potrebit*, Povijest knjižnice Požeške kotline, Jastrebarsko 1995; *F. Cega*, Povijest knjižnice obitelji Garanjin Fanfonja u Trogiru, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, knj. 29, 1996; *A. Stipčević*, Ideja o javnoj knjižnici u renesansnom Dubrovniku, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 1997, 40; *W. Wagner* i *B. Dobrić*, Mornarička knjižnica, Pula 1997; *D. Zorko*, Povijest knjižnica i čitaonica u Sisku, Sisak 1997; *M. Janeš-Žulj* i *P. Delić*, Gradska knjižnica »Franjo Marković« Križevci, Križevci 1998; *D. Pasarić* (ur.), Knjižnica franjevačkog samostana Kloštar Ivanić, Kloštar Ivanić 2000; *A. Duplančić* (ur.), Knjižnica splitske obitelji Martinis-Marchi, Split 2001; *B. Dobrić*, Kultura čitanja i nacionalni pokreti, Pula 2003.

A. Stipčević

KOCAJ, Željko, prozaist (Sarajevo, 7. XI. 1958). Diplomirao je 1983. na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Bavi se novinarstvom, izdavaštvom i marketingom; radi kao voditelj Federalnog zavoda mirovinskog i invalidskog osiguranja u Vitezu. Uređuje časopis za kulturu i društvena pitanja *Panorama*. Pripovijetke objavljuje u časopisima (*Pet kratkih priča*, *Književna republika*, 2004, 7–8; *Buka, bijes i autobus*, Most, 2004, 3–4) i knjigama (*Neke godine*, 1995; *Nebo iznad ljeske*, 2005). Ratne zapise objavio je u knjizi *Ranjeni labud* (1997), a pripovijetke o životu ljudi lašvanskoga kraja u *Dijaspori* (1999).

DJELA: *Neke godine*, Vitez 1995; *Ranjeni labud*, Varaždinske Toplice–Vitez 1997; *Dijaspora*, Varaždinske Toplice–Vitez 1999; *Requiem za Bosnu*, Vitez 2001; *Nebo iznad ljeske*, Zenica 2005; *Neke godine* (dopunjeno izdanje), Široki Brijeg 2005.

LIT.: *Ž. Grahovac*, Pogovor, u knj. Ž. Kocaj, *Ranjeni labud*, Varaždinske Toplice–Vitez 1997.

I. Klobučar Srbic

KOCHANOWSKI, Jan, polj. pjesnik (Sycyn kraj Radoma, 1530 – Lublin, 22. VIII. 1584). Studirao u Krakovu, Königsbergu i Padovi; posjetio Rim, Napulj i Pariz, gdje se susretao sa znamenitim humanistima (P. de Ronsard i dr.). Nakon povratka u Poljsku 1563. postao je tajnik kralja Sigismunda Augusta. God. 1575. povukao se na imanje Czarnolas. Nakon ljubavne poezije i epigrama na lat. jeziku (1584), na poljskome je napisao, između ostalog, *Pjesan o potopu* (*Piesń o potopie*, 1557), poeme *Suzana* (*Zuzanna*, 1562), *Šah* (*Szachy*, 1564), *Sloga* (*Zgoda*, 1564) i *Satir ili divlji čovjek* (*Satyr, albo Dziki Maż*, 1564). Lirika nastala u Czarnolasu objavljena je u zbirici *Pjesme* (*Piesni*, 1584). Uslijedili su *Epigrampi* (*Fraszki*, 1584), poema *Zastava ili Prusko poklonstvo* (*Proporzec, albo Hold pruski*, 1569), koja govori o povijesti Slavena, pri čemu se spominju i »junački Hrvati« (»Karwaci waleczni«), zatim prva polj. tragedija *Prijam grčkih poklisara* (*Odprowa posłów greckich*, 1578), biblijska parafraza *Davidov psaltr* (*Psałterz Dawidowy*, 1579) te ciklus idilično-plesnih pjesama *Ivanjska pjesma o kriješu* (*Pieśń świętojańska o sobótce*, 1590). U *Elegijama* (*Treny*, 1580), ciklusu nastalom u povodu smrti dvogodišnje kćeri, u njegovo pjesništvo, dotada harmonično, ulaze barokne dvojbe i nemir. Lat. epigrami otkrivaju da je među pjesnikovim prijateljima bio i hrv. humanist A. Dudić. U hrv. tradiciji prvi ga put, kao »prvoga pjesnika«, spominje I. Đurđević u jednom od rukopisa *Pjesni razlikih*. Premda se ne može tvrditi da je izravno utjecao na hrv. renesansne pjesnike, indikativne su brojne analogije s dubrovačkim pjesnicima sve do I. Gundulića. Prevoden je tek u XX. st. (J. Benešić, Z. Malić, M. Slaviček).

VAŽNIJI PRIJEVODI: *Poljska lirika* (J. Benešić), Zagreb 1939; *Antologija evropske lirike od srednjeg vijeka do romantizma* (Z. Malić, J. Benešić), Zagreb 1974; *Djevojci* (M. Slaviček), Oko, 26. XI. 1981; *Preobrazbe: prijevodi iz poljske poezije* (Z. Malić), Književna smotra, 1991, 84; *Snihom i prozom* (Z. Malić), ibid., 1999, 112–113; *Gost u kući: prijevodi i prepjevi iz poljskoga pjesništva* (Z. Malić), Zagreb 2006.

LIT.: *J. Hamm*, Kochanowski kod južnih Slavena, u knj. Polsko-jugoslovenske stosunki literackie, Wrocław 1972; *Z. Malić*, »Crna kutija« poljske poezije, u knj. Tijekom riječi, Zagreb 1978; *A. Kadić*, Jan Kochanowski and Croatian Literature, Rim 1986; *Z. Malić*, O Janu Kochanowskom, Književna smotra, 1999, 112–113; *isti*, Mickiewicz itd., Zagreb 2002.

D. Blažina

KOCIJANČIĆ, Baltazar Mirko (*Kocijančić, Kociančich; Bartol, Boltižar, Emericus*), prevoditelj (Samobor, 12. XII. 1739 – Zagreb, 4. I. 1806). Završio humanioru u Zagrebu. Od 1757. studirao filozofiju u Beču, a od 1758. teologiju u Rimu, gdje je doktorirao. Nakon što je 1764. zaređen, predavao je lat. sintaksu u zagrebačkom sjemeništu, 1768–69. bio prorektor Hrvatskoga kolegija u Beču, a 1769–97. župnik u Sisku. God. 1797. imenovan je zagrebačkim kanonikom te je do kraja života obavljao još nekoliko crkvenih dužnosti. S talijanskoga je na kajkavski preveo i anonimno, pod nazivom *Filotea svetoga Feranca Saleziuša biskupa i hercega genevenskoga iliti Vpelavanje vu pobožno živlenje*, 1784. u Zagrebu objavio te predgovorom popratio djelo sv. Franje Saleškoga *Uvod u pobožni život* (*Introduction à la vie dévote*, 1608). Ocijenjen iznimno uspјelim, Kocijančićev je prijevod po svemu sudeći prvi objavljeni prijevod toga djela F. Saleškog u hrv. književnosti, budući da je rukopisni prijevod B. A. Krčelića iz 40-ih god. XVIII. st. izgubljen nakon što nije prošao kaptolsku cenzuru. J. Kocijančić je na temelju jezičnih sličnosti *Filoteje* s hrv. dijelom latinsko-hrvatskog obrednika *Compendium ritualis* (1785) te preporuke *Filoteje* na posljednjoj stranici tog obrednika pretpostavio da ga je priredio B. Kocijančić.

LIT.: *Š. Ljubić*, Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske, II, Rijeka 1869; *J. Kocijančić*, Odanost Samobora djedovskoj katoličkoj vjeri, u knj. S. Orešković (ur.), Samobor, Zagreb 1943; *isti*, Samoborska kajkavština, ibid.; *M. Korade*, Teološka i vjerska misao u hrvatskoj kajkavskoj književnosti, u knj. A. Jembrih (ur.), Kajkaviana Croatica, Zagreb 1996.

A. Njirić